ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYE COĞRAFYASI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

TÜCAUM

VI. ULUSAL COĞRAFYA SEMPOZYUMU

3-5 Kasım 2010

Konular :

Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Arazi Kullanımı
Mekansal ve Yaşamsal Nüfus Süreçleri
Ekonomik Coğrafya'da Yeni Yaklaşımlar
Fiziki Coğrafya'da Yeni Araştırma Yöntemleri ve Uygulamalar
Su Kaynakları Yönetimi
Çevre ve Kalkınma

BİLDİRİLER KİTABI

Ankara - 2011

DÜZENLEME KURULU BAŞKANI
Prof.Dr. Ali ÖZÇAĞLAR

DÜZENLEME KURULU
Prof.Dr. Hamdi Kara
Prof.Dr. Ali Özçağlar
Prof.Dr. E. Murat Özgür
Prof.Dr. Hakan Yiğitbaşıoğlu
Prof..Dr. İhsan Çiçek
Doç.Dr. Mehmet Somuncu
Doç.Dr. Uğur Doğan
Yrd.Doç.Dr. Necla Türkoğlu
Yrd.Doç.Dr. Mutlu Yılmaz
Yrd.Doç.Dr. Nuri Yavan
Öğr. Gör.Dr. Rüya Bayar
Arş.Gör. Olgu Aydın

YÜRÜTME KURULU
Prof. Dr. Ali Özçağlar
Prof..Dr. İhsan Çiçek
Yrd.Doç.Dr. Mutlu Yılmaz
Öğr.Gör.Dr. Rüya Bayar
Arş.Gör. Erkan Yılmaz

ISBN: 978-975-482-957-0

İLETİŞİM:
Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi,
Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi, 06100,Sıhhiye/ANKARA
Tel: (312) 310 32 80-1211veya 1115
Fax: (312) 310 57 13
E posta: tucaum@ankara.edu.tr

Basım Yeri: Ümit Ofset Matbaacılık
Kazım Karabekir Cad. No: 41/1-3 İskitler / ANKARA
Tel: (0.312) 384 26 27

Küresel Kentler ve Ülkemiz Metropollerinin Küresel Kent Hiyerarşisindeki Yeri *World Cities and the Position of Turkish Metropolises in Global City Hierarchy* Mehmet Emin Özsan, Metin Özaslan	229
Bölgesel Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye'de Kalkınma Planlarına Yansımaları: Kalkınma Planlarının Yeni Teoriler Açısından Değerlendirilmesi *New Approaches in Regional Development and its Reflections to the Development Plans in Turkey: The Evaluation of Development Plans in Terms of New Theories* Murat Ali Dulupçu, Onur Sungur, Hidayet Keskin	239
1980 Sonrası Dönemde Ekonomi Politikalarında Değişim ve Ankara Ekonomisinde Gerileme *Economic Policy Changes After 1980 and Recession in Ankara Economy* Metin Özaslan	249
IV. SEKSİYON "Fiziki Coğrafya 'da Yeni Araştırma Yöntemleri ve Uygulamaları" Seksiyon Düzenleyicileri: Hakan YİĞİTBAŞIOĞLU-Uğur DOĞAN	
Göksu Nehri Kuaterner Sekilerinin Stratigrafisi: iklim denetimine ilişkin ilk bulgular *Quaternary terrace stratigrapgy of Göksu River: primary inventions relating to climatic control* Nurcan Avşin Görendağlı	259
Madra Çayı Deltası'nın Holosen Kıyı Paleocoğrafyasının Değerlendirilmesinde Foraminifer ve Ostracod (Crustacea)'ların Bir Ortam Belirleme İndikatörü Olarak Kullanımı *Usage of Foraminifera and Ostracoda (Crustacea) as environment designation indicator at the interpretation of Holocene Coastal Paleogeography of the Madra River Delta* Serdar VARDAR	263
Doğru Akım Özdirenç Yönteminin Jeomorfolojik Çalışmalarda Kullanımı: Çanakkale Yöresinden Örnek Çalışmalar *Use of Direct Current Resistivity method in geomorphological studies: case studies from Çanakkale area* Yunus Levent Ekinci, Alper Demirci, Ahmet Evren Erginal, Muhammed Zeynel Öztürk ve Mustafa Avcıoğlu	275
Yedigöller (Aladağlar) Döküntü Örtülü Buzulu ve Buzul Üstü Gölleri *Yedigöller (Aladağlar) Debris-Covered Glacier and Supraglacial Lakes* Gürcan Gürgen, Onur Çalışkan, Erkan Yılmaz, Serdar Yeşilyurt	277
Munzur Dağları'nın buzul jeomorfolojisi: CBS ve uzaktan algılama yöntemleri ile bir değerlendirme *Glacial geomorphology of the Munzur Mountains: an assessment with GIS and remote sensing methods* Serdar Yeşilyurt, Uğur Doğan	287
V. SEKSİYON "Su Kaynakları Yönetimi" Seksiyon Düzenleyileri:İhsan ÇİÇEK- Necla TÜRKOĞLU	
Türkiye'nin Su Potansiyeli Yeniden Değerlendirilmesi *Reassessment of Water Potential of Turkey* İhsan Çiçek, Murat Ataol	291
Türkiye'nin Doğu Akdeniz Kıyılarında Kış ve İlkbahar Yağışları Arasındaki İlişki ve	293

Bölgesel Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye'de Kalkınma Planlarına Yansımaları: Kalkınma Planlarının Yeni Teoriler Açısından Değerlendirilmesi

New Approaches in Regional Development and its Reflections to the Development Plans in Turkey: The Evaluation of Development Plans in Terms of New Theories

Murat Ali Dulupçu[1*], Onur Sungur[1], Hidayet Keskin[1]

[1] *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Isparta*

Öz: *Bu çalışmanın amacı, bölgesel kalkınma politikaları konusunda yaşanan dönüşümlere uyum sağlama çabasında olan Türkiye'de kalkınma planlarında bölgesel politikalarda meydana gelen değişimleri incelemektir. Çalışmada, 1963 yılından bu yana uygulamaya koyulan 9 kalkınma planında yer alan bölgesel politikalar ve bu politikaların yeni teorileri ne ölçüde takip ettiği değerlendirilmektedir. Çalışmada, öncelikle bölge kavramının tanımlanması ve bölge planlama konusu ele alınmaktadır. Ardından, küreselleşme sürecinde bölgelerin artan önemi, bölgeselleşme eğilimleri ile yeni bölgeselcilik yaklaşımına değinilmektedir. Son olarak; Türkiye'nin kalkınma deneyimi ve küreselleşmenin Türkiye'deki bölgesel politikalar üzerindeki etkileri ile Kalkınma Planları'nda yaşanan değişim, yeni bölgeselcilik anlayışı ve yeni teoriler çerçevesinde analiz edilmektedir. Çalışma sonuç ve değerlendirme ile son bulmaktadır.*

Anahtar Kelimeler: *Bölge, Bölgesel Kalkınma, Yeni Bölgeselcilik, Kalkınma Planları*

Abstract: *The purpose of this study is to examine the transformation in regional policies in regional development plans of Turkey, which tries to adapt the transformation in regional development policy field. In the study, the regional policies which take place in nine development plans which have been put into practice since 1963 and whether these policies have followed new theories are evaluated. First of all, the concept of "region" and regional planning are mentioned. Then, the growing importance of regions in globalization process, regionalization trends and the concept of "New Regionalism" are discussed. Finally, Turkey's regional development experiences, the effects of globalization on the regional policies in Turkey and the changes in Development Plans are analyzed in terms of new regionalism approach and new theories. Study ends with conclusion.*

Keywords: *Region, Regional Development, New Regionalism, Development Plans*

1. Giriş

Paradoksal bir şekilde; küreselleşme ile birlikte, yenilik temelli ekonomik büyümenin kritik noktası olarak bölgelerin önemi giderek artmaktadır. Küresel ekonomide ulusal rekabetçiliğin kaynağı olarak bölgesel ekonomilerin önem kazanmasının ve başarılı örneklerin gün geçtikçe artması sonucunda bölgesel politikaların yeniden gözden geçirilmesi gerekliliği doğmuş ve bunun sonucunda da bölgesel politika alanında hem teoride hem de uygulamada ciddi dönüşümler yaşanmıştır. Bu dönüşüm ile birlikte, geleneksel bölgesel politikalar önemini yitirmiş ve yeni bölgesel politikalar önem kazanmaya başlamıştır. "Yeni bölgeselcilik" olarak adlandırılan yeni yaklaşım ile birlikte bölgeler; ilişki ağı ile belirlenen, mekansal süreklilik şartı olmayan yerellerin oluşturduğu ve uluslararası ilişkilere doğrudan açılan sınırları değişken bir birim olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu süreçte de bölgelerin ekonomik kalkınmasında itici güç olarak "yerel dinamikler" ön plana çıkmaktadır. Bir başka ifadeyle, yeni bölgesel kalkınma anlayışı öncelikli olarak "yerel ve bölgesel kaynakların harekete geçirilmesi"ne odaklanmaktadır. Yeni yaklaşımda bölgeler, onların büyümelerini sağlamak için verilen ulusal transferlere ve teşviklere bağlı olmaktan ziyade kendi yerel varlık ve kaynaklarını

[*] *İletişim yazarı: M.A. Dulupçu, e-posta: dulupcu@iibf.sdu.edu.tr*

harekete geçirmek ve böylece kendilerine özgü (spesifik) karşılaştırmalı üstünlüklerden yararlanmak suretiyle kendi büyümelerine yatırım yapmalıdır. Bu yeni yaklaşımda bölgelerin büyüme kaynağı olarak; bilgi üretme kapasitesi, yenilikçilik kapasitesi, iyi eğitilmiş nüfus yaratabilme yeteneği, küresel piyasalara bağlanabilirliği, iş-dostu bir çevre ve altyapı sistemine sahip olma ve iyi işleyen bir emek piyasasına sahip olması gibi faktörler sayılmaktadır. Buna bağlı olarak da, yeni nesil bölgesel politikalarda KOBİ'ler, girişimcilik, AR-GE, teknoloji, bilgi, yenilik (inovasyon), işbirliği, ağlar, kümelenmeler gibi teoriler ve kavramlar ön plana çıkmaktadır.

Türkiye de 1980'li yıllardan itibaren dış dünya ile eklemlenme konusunda çabalar sarf etmektedir. Her alanda olduğu gibi bölgesel kalkınma politika araçlarında da -gecikmeli olarak da olsa- uyum sağlama konusunda adımlar atılmaktadır. Kalkınma planları ve bölgesel politikalar açısından bakıldığında da bu dönüşümün etkileri açıkça görülmektedir. Türkiye, AB'ye adaylık statüsünün kesinleştiği 10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nden başlayarak ve müzakerelerin başladığı 2005 yılından itibaren hız kazanarak, bölgesel politikalar konusunda pek çok radikal adımlar atmıştır. Bu dönüşüm, Kalkınma Planlarında ve kalkınma planları içerisinde yer alan bölgesel politikalarda da görülmektedir. 1996-2000 yılları arasında uygulamaya koyulan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda izleri görünmekle ve özellikle 2001-2005 yıllarını kapsayan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda belirginleşmekle birlikte Türkiye'nin, bölgesel politikalarda son yıllarda yaşanan dönüşümlere ve yeni teori öbeklerine kalkınma planlarında yer vermeye başladığı görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, bölgesel kalkınma ve bölgesel politikalar konusunda dünyada yaşanan dönüşümler ve bu dönüşümlere eklemlenme çabasında olan Türkiye'de kalkınma planlarında bölgesel politikalarda meydana gelen değişimleri incelemektir. Çalışma kapsamında, 1963 yılından bu yana uygulamaya koyulan 9 kalkınma planında yer alan bölgesel politikalar ve bu politikaların yeni teorileri ne ölçüde takip ettiği değerlendirilmektedir. Çalışmada, öncelikle bölge kavramının tanımlanması ve bölge planlama konusu ele alınmaktadır. Ardından, küreselleşme eğilimine paralel olarak bölgelerin artan önemi ve buna bağlı olarak hız kazanan bölgeselleşme eğilimleri ile yeni bölgeselcilik yaklaşımına değinilmektedir. Bu doğrultuda, geleneksel bölgesel kalkınma anlayışında yaşanan dönüşüm ve bölgesel kalkınmada yeni kavramlar, amaç ve araçlar ele alınmaktadır. Son olarak; Türkiye'nin planlı kalkınma deneyimi ve küreselleşmenin Türkiye'deki bölgesel politikalar üzerindeki etkileri ile Kalkınma Planları'nda yaşanan değişim, yeni bölgeselcilik anlayışı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Çalışma sonuç ve değerlendirme ile son bulmaktadır.

2. Bölge Kavramı ve Bölge Planlaması

Bölge kavramı, farklı disiplinlere ve farklı kriterlere göre tanımlanabilmektedir. İktisadi, coğrafi, sosyal ve politik açılardan farklı bölge tanımlamaları yapmak mümkündür. İktisadi açıdan bölgenin; ülke kadar geniş olmayan, ancak kent kadar da küçük olmayan bir alan parçası olması uygun görülmektedir. Avrupa Birliği (AB)'nde bölge kavramı planlama açısından kent ve metropol alandan, kırsal bölgeye kadar çok geniş bir yelpazede farklı boyutlarda yer alınmaktadır. AB için bölge; "coğrafi, ekolojik, ekonomik, kültürel, etnik, kentsel ve yönetsel açıdan benzer, yakın bütün olan alan parçaları" olarak tanımlanmaktadır (Mengi, 1998: 43). Coğrafi tanımlamaya göre ise bölge; ortak özellikler arasındaki uyumlu ve sürekli bir ilişkiden türetilmiş nitelikli bir bağlılığa sahip olan dünya yüzeyinin bir kısmı olarak kabul edilmektedir (Paasi, 2008: 77).

Kullanılan kriterlere göre farklı bölge tanımlamaları ve sınıflandırmaları yapmak mümkündür (Farklı bölge tanımlamaları için Bkz: Keleş, 1997: 17-21). Alan planlama açısından bölgeler; (i) metropoliten bölge *(metropolitan region)*, (ii) koridor bölge *(corridor region)* ve (iii) kırsal bölge *(rural region)* olmak üzere 3 tipe ayrılmaktadır. Bu bölge tiplerine ek olarak; mega-şehir bölge *(mega-city region)* tanımlaması da bulunmaktadır (Neuman, 2000: 118). Geleneksel bölge ayrımı ise; homojen bölge, polarize bölge ve plan bölge ayrımıdır. Homojen bölge; birbirine bitişik, kendi aralarında mümkün olduğu kadar yakın benzerlikler gösteren komşu alanlar grubu olarak tanımlanmaktadır. Polarize bölge; bir yerleşim merkezinin, kendisinden daha küçük bir veya birkaç

yerleşim merkezini etki alanına alması sonucunda oluşmuş bir bölgedir. Son olarak; plan bölge ise; bölge planlarının uygulandığı alan olarak tanımlanmaktadır (Dinler, 2005: 75-85).

Bölgesel planlama; "mekansal olarak sınırlı bir alanın ekonomik, sosyal ve fiziksel kaynaklarının entegre yönetimi" olarak tanımlanmaktadır (Johnson, 12925). OECD'ye göre bölgesel planlama ise; bölgelerde istihdam ve refah yaratıcı ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi suretiyle bölgesel farklılıkların azaltılması çabası olarak görülmektedir. Bölge sınıflandırması ve bölge türleri; uygulanacak bölge planlamasının etkinliğini de etkilemektedir. Bölgesel planlamanın başarılı olabilmesi için, planlama açısından ele alınacak "bölge"nin içeriğinin anlaşılması ve planlamanın odaklanacağı "bölge" türünün iyi belirlenmesi gerekmektedir.

Bölgesel planlama ve bölgesel gelişme teorilerinin evrimi tarihsel perspektiften 4 aşamaya ayrılabilir (Soja, 2009: 259):

1. Çevresel koruma ve kaynak gelişimine dayalı erken yaklaşımlar (1920-50)
2. Ulusal ölçekte etkin ve adil ekonomik gelişmeyi amaçlayan refah bölgeselciliği (1950-80)
3. 1980 sonrası neo-liberal fikirlere dayalı yüksek düzeyde rekabetçi girişimsel bölgeselcilik
4. Bölgesel planlama ve bölgesel gelişme teorisine yeni bir yaklaşımın temeli olarak yeni bölgeselcilik kavramının gelişmesi.

3. Küreselleşme Sürecinde Bölgelerin Artan Önemi ve Yeni Bölgeselcilik Yaklaşımı

Paradoksal bir şekilde; küreselleşme ile birlikte, yenilik temelli ekonomik büyümenin kritik noktası olarak bölgelerin önemi giderek artmaktadır. Yeni nesil bölgesel kalkınma anlayışında bölgeler, öğrenme, bilgi yaratımı ve yenilik konusunda temel nokta olarak görülmektedir (Florida, 1995: 528). Bölgesel politikaların yeniden gözden geçirilmesi ve yeni nesil bölgesel politikaların giderek önem kazanmasında, küresel ekonomide ulusal rekabetçiliğin kaynağı olarak bölgesel ekonomilerin önem kazanmasının ve başarılı örneklerin gün geçtikçe artmasının büyük rolü bulunmaktadır.

Özellikle 1980'li yıllarda iktisatçıların, bazı bölgelerin yenilikçi faaliyetler konusunda oldukça başarılı olduklarını fark etmesi ve bu bölgelerdeki kuruluşların yenilikçiliğini tetikleyen unsurları araştırmasıyla birlikte, ekonomik faaliyetlerin koordinasyonu açısından bölgelerin uygun bir düzey olabildiğinin farkına varılmıştır. Yenilik araştırmaları ile ekonomik coğrafya araştırmalarının yakınlaşması sonucunda; ekonomik coğrafya evrimci iktisadın (Nelson ve Winter, 1982) öğrenme, yenilik ve kurumların bölgesel kalkınma konularındaki açıklamasını, bunun yanında yenilik araştırmacıları da teknolojik değişimin mekansal boyutunu dikkate almaya başlamış ve bunun sonucunda "bölge" yeni bir önem ve görünüm kazanmıştır. Yaşanan yoğun küreselleşme eğilimlerine karşın, bazı bölgelerin büyük başarılar göstermesi ve bunun sonucunda bu bölgelerin başarısını açıklamaya yönelik çalışmalar arasında; bölgelerin başarısını ve gelişmesini organizasyonel ve teknolojik öğrenmenin yoğunlaşma *(agglomeration)* içerisinde birlikte gerçekleşmesine bağlayan yaklaşım büyük dikkat çekmiştir (Durgut ve Akyos, 2001). Eski yaklaşımlar kuruluşların aynı mekanda kümelenmesini coğrafi uzaklıklardan doğan işlem maliyetlerini azaltma ihtiyacına bağlarken (Belussi, 2006: 72), kümelenmelerin kalıcılığını teknolojik dışsallıklar, emek pazarları, yerel gelenekler, normlar ve değerler ile açıklayan yeni yaklaşım ile birlikte "bölge", kapitalist gelişme açısından yeni bir teorik konum kazanmıştır (Durgut ve Akyos, 2001).

Bölgelerin ekonomik açıdan farklı performans sergilemesinin -çoğunlukla bölgeye özgü- pek çok nedeni bulunmaktadır. Coğrafi, demografik yapı, uzmanlaşma, verimlilik, fiziki ve beşeri sermaye, altyapı ve yenilikçilik kapasitesi gibi pek çok faktör, bölgelerin ekonomik performansını etkilemektedir. Bu faktörler bazen birbirini güçlendirirken bazı durumlarda da birbirine zıt hareket edebilmektedir (OECD, 2009a: 3). "Yeni Ekonomik Coğrafya" olarak adlandırılan teori; ekonomik faaliyetlerin neden bazı bölgelerde yoğunlaştığı bazılarında ise yoğunlaşmadığı sorusuna vurgu yapmaktadır (Krugman, 1991; Scott, 2000; Feldman, 2000). Buna göre; ekonomik yoğunlaşma ile ekonomik etkinlik birbiriyle eşdeğerdir, bir başka ifadeyle, yüksek sürdürülebilir büyüme oranları ancak ekonominin yüksek düzeyde yoğunlaştığı alanlarda ortaya çıkmaktadır. Ulusal düzeyde ise

büyümenin 3 temel belirleyicisi bulunmaktadır. Bunlar; (1) makro ekonomik faaliyetler, (2) kurumlar ve (3) politikalardır. Son iki faktörün bölgesel boyutu ağır basmaktadır. Çünkü her bölgenin farklı bir üretim kapasitesi, karşılaştırmalı üstünlükleri, coğrafi karakteristikleri, kurumları, politikaları ve değerleri vardır (OECD, 2009a: 2). Bu hususun farkına varılması sonucunda bölgeler, ekonomik gelişme ve küresel rekabetçiliğin kaynağı olarak görülmeye başlanmış ve küreselleşme sürecinde bölgelerin önemi giderek artmaya başlamıştır.

Pek çok yazar, başarılı bölgesel ekonomilerin belirli ortak özellikler sergilediği konusunda hem fikirdir. Bu ortak özelliklerin en önemlileri; yığışma ekonomileri, kurumsal öğrenme, katılımcı yönetişim, yakınlık sermayesi ve etkileşimli inovasyondur (Cooke, 2002: 134). Bugün küresel rekabet süreci, yerel ve bölgesel potansiyeli ortaya koyarak karşılaştırmalı üstünlükler elde etme temelinde, yerel ve bölgesel uzmanlaşmaya dayanan ve ülkeler düzeyindeki rekabetin giderek bölgelerarası düzeye indiği bir çizgide seyretmektedir. Bu süreçte bilgi ekonomileri ekseninde şekillenen yeni rekabet ortamında var olabilmenin ön koşulu olarak rekabet gücü gösterilmektedir ve bölgeler bu süreçte temel aktör olarak ortaya çıkmaktadır (Özer, 2007: 393).

Geleneksel anlayışta bölge; yan yana gelmiş yerel birimlerin mekansal bütünlüğü ile oluşan, ulus devletin denetiminde sınırları çizilmiş ve ulus devlet dışına kapalı bir birim olarak görülmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle şekillenen yeni bölgeselcilik anlayışı ise bölgeyi; ilişki ağı ile belirlenen, mekansal süreklilik şartı olmayan yerellerin oluşturduğu ve uluslararası ilişkilere doğrudan açılan sınırları değişken bir birim olarak ele almaktadır (DPT, 2000). Dolayısıyla ekonomik kalkınmanın ve bölgesel kalkınmanın itici gücü olarak yerel dinamikler ön plana çıkmaktadır. Yeni Bölgeselcilik akımı, bölgeleri sadece refah ve öğrenme yaratan alanlar olarak değerlendirmemektedir. Yeni bölgeselcilik akımı, bu alanları Neo-Klasik iktisattan ve geleneksel Keynesyen önlemlerden daha fazlasını içererek, sosyo-kültürel ve kurumsal çerçeveleri de dikkate alarak değerlendirmektedir. Bu perspektifte yeni bölgeselcilik, belirli bölgelerin başarı faktörlerini incelemekte ve üretim faktörlerinin hareketliliğinin arttığı bir dönemde, söz konusu bölgelerin diğerlerinden nasıl daha üstün bir performans sergilediği üzerinde durmaktadır. Bunun temel nedeni ise üretim faktörlerine ve piyasalara dayanan geleneksel yaklaşımların, bu bölgelerin başarı performanslarını açıklamakta yetersiz kalmasıdır. Bu bölgelerin başarısının sadece ekonomik niteliklerinden değil, çok çeşitli faktörlerin birleşiminin bir sonucu olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Okçu vd., 2005: 2-4). Bu yeni yaklaşımda bölgelerin büyüme kaynağı olarak; bilgi üretme kapasitesi, yenilikçilik kapasitesi, iyi eğitilmiş nüfus yaratabilme yeteneği, küresel piyasalara bağlanabilirliği, iş-dostu bir çevre ve altyapı sistemine sahip olma ve iyi işleyen bir emek piyasasına sahip olması gibi faktörler sayılmaktadır (OECD, 2009a: 2). Bu yetkinlikler, uluslararası rekabetçiliği sürdürmek ve bilgiye dayalı ekonomi inşasında son derece önemli unsurlar olarak görülmektedir (Quandt, 1998). Günümüzde KOBİ ve yerel girişimciliğe dayanan ve yerel potansiyeli harekete geçirerek yerel gelişim sağlamaya çalışan, yabancı sermaye yatırımlarını çekmeyi ve dünya ekonomisinde üstünlük elde etmeyi hedefleyen ve merkezi politikalardan ziyade özel sektör ve yerel girişimciyi esas alan bir bölgesel kalkınma anlayışına işaret edilmektedir.

Geleneksel bölgesel kalkınma anlayışı ile yeni bölgesel kalkınma anlayışı arasındaki farklılıklar ortaya koyulacak olursa; ilk farklılık, bölgesel kalkınmanın doğasında ortaya çıkmaktadır. Geleneksel bölgesel kalkınma anlayışının temel hedefi "bölgesel gelişme" iken bu anlayış yeni bölgesel kalkınmada yerini bölgesel yeniliğe bırakmaktadır. Bir diğer önemli farklılık ise; temel mekanizmada göze çarpmaktadır. Geleneksel bölgesel kalkınmada temel kaynak olarak "bölgesel arası yeniden dağıtım" kullanılırken, yeni bölgesel kalkınma anlayışı öncelikli olarak "yerel ve bölgesel kaynakların harekete geçirilmesi"ne odaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle; yeni yaklaşımda bölgeler, onların büyümelerini sağlamak için verilen ulusal transferlere ve teşviklere bağlı olmaktan ziyade kendi yerel varlık ve kaynaklarını harekete geçirmek ve böylece kendilerine özgü (spesifik) karşılaştırmalı üstünlüklerden yararlanmak suretiyle kendi büyümelerine yatırım yapmalıdır. Yerel farkındalık ile şekillenen bu yaklaşım, oldukça önem arz etmekte ve geleneksel bölgesel kalkınma ile yeni bölgesel kalkınma anlayışları arasındaki önemli bir farklılık olmaktadır. Bunun dışında, yeni

bölgesel kalkınma anlayışının, bilgiye ve bilgi üretimine yönelik kaynaklara ve yenilikçiliğe vurgu yaptığı da bir diğer fark olarak belirtilebilir. OECD tarafından yapılan bir çalışmada da, bu ayrıma benzemekle birlikte, yeni bölgesel kalkınma yaklaşımının 3 anahtar özelliğine değinilmektedir. Bunlar (OECD, 2009b);

- Dışsal yatırımlara ve transferlere daha az vurgu, bunun yerine içsel varlıklara odaklanma
- Dezavantajlar yerine fırsatlara vurgu yapma
- Merkezi hükümetin daha az baskın rol oynadığı, bunun yerine ulusal, bölgesel ve yerel hükümetlerin ve diğer paydaşların dahil olduğu kolektif / müzakereci yönetişim yaklaşımı

Bölgesel gelişme ile ilgili olarak yaşanan bu gelişmeler, pek çok ülkede bölgesel kalkınma politikalarının da şekillenmesini sağlamıştır. Yeni bölgeselcilik yaklaşımına odaklanan bölgesel kalkınma politika uygulamaları, başta AB ülkeleri olmak üzere, pek çok ülkede hayata geçirilmektedir. Türkiye de bu gelişmeleri takip etmekte ve bölgesel politika konusunda giderek artan bir şekilde yeni bölgeselcilik anlayışına doğru kaymakta ve AR-GE, teknolojik gelişme, inovasyon, işbirliği ve bölgesel dinamikleri hayata geçirmeye odaklı bölgesel politikaları uygulamaya koymaktadır. Bu bağlamda, bir sonraki bölümde, çalışmanın temel konusunu oluşturan Türkiye'deki bölgesel politikalarda ortaya çıkan dönüşümler ve Türkiye'nin bölgesel kalkınma deneyimi ele alınacaktır.

4. Türkiye'nin Kalkınma Deneyimi ve Kalkınma Planlarında Dönüşüm

Son yıllarda, Türkiye ekonomisi yapısal dönüşüm ve uluslararası piyasalarla bütünleşme bakımından büyük ilerlemeler kaydetmiş olmasına rağmen, bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları devam etmektedir. Türkiye'de uzun dönem ekonomik büyüme performansı, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesinde beklenen olumlu etkiyi yaratamamıştır. Türkiye'de; gelirin yanı sıra nüfus yapısı, fiziki ve sosyal altyapı, girişimcilik, insan kaynakları, eğitim düzeyi, sağlık hizmetlerine erişim, çevre kalitesi, istihdam, kadının rolü gibi konularda bölgeler arasında dengesizlikler mevcuttur. Süreç içerisinde, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi amacına yönelik bazı politikalar oluşturulup, birtakım araçlar kullanılsa da istenilen hedeflere ulaşılamamış, bölgeler arası dengesizlikler varlığını sürdürmüştür (DPT, 2003: 126).

Türkiye'de bölgesel politikalar tarihsel süreç içerisinde üç ayrı dönemde ele alınabilir. Birinci dönem; Cumhuriyet'in kuruluşundan, 1963 yılına kadar olan dönemdir. Planlı kalkınma döneminin başlatıldığı 1963 yılına kadar devam eden bu ilk dönemde, bölgesel planlamaya fazla önem verilmemiş, bölgesel planlama bir kalkınma aracından çok, bir inşa aracı olarak görülmüştür. Planlama ve onun temel amacı, bir fiziksel yerleşim planının kurulması olarak tanımlanmış, bunun sonucunda sanayi ve hizmet sektörünün ülkenin batı kesimlerinde yer alan bir kaç şehirde yoğunlaşmasına neden olmuştur. 1963 yılında planlı kalkınma dönemi ile, bölgesel kalkınma konusunda da ikinci bir döneme geçilmiştir. İkinci dönem; planlı kalkınmanın başlangıcı ile Türkiye'ye adaylık statüsünün verildiği 1999 Helsinki Zirvesi'ne kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde; planlı dönem ile birlikte, bölgesel planlama anlayışı da değişmeye başlamış, bölgesel planlama bir öncelik haline gelmiştir. Nitekim bu husus, beş yıllık kalkınma planlarında da görülmektedir. Planlı dönem ile birlikte, fiziksel, sosyal ve ekonomik boyutların ele alındığı entegre planlar uygulamaya koyulmuştur (Altan, 2007). Bölgesel kalkınma konusunda üçüncü dönem; 1999 Helsinki Zirvesi'nden bu yana devam eden süreci kapsamaktadır. Türkiye'ye adaylık statüsünün verilmesiyle, müktesebatın üstlenilmesine yönelik olarak pek çok yasal ve kurumsal düzenlemeler uygulamaya koyulmuştur. Bu alanlardan birisi de bölgesel politikalardır. Türkiye, mevcut bölgesel politikalarını AB bölgesel politikaları ile uyumlaştırmak için çeşitli düzenlemeler yapmıştır.

Türkiye'de, 1960'lı yıllardan bu yana, dengeli bir bölgesel kalkınma politikası uygulanmaktadır. Uygulanan bölgesel kalkınma politikalarının başlıca araçları; Beş Yıllık Kalkınma Planları, Entegre Bölgesel Kalkınma Planları, Kırsal Kalkınma Projeleri, Yatırım Teşvikleri, Kalkınmada Öncelikli Yöreler, Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri olarak sıralanabilir. Kalkınma planlarının hedef ve stratejileri çerçevesinde sektörel önceliklerin ve mekansal

boyutların bütünleştirilmesine yönelik olarak, bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla hazırlanan bölge planlarının yanı sıra, çeşitli iller için hazırlanan il gelişim planları da yer almaktadır. Bahsedilen araçlar içerisinde en yaygın kullanılan araç, sektörlere ve yörelere göre farklılaştırılmış teşvik sistemi uygulamasıdır. Teşvik sistemi, illerin gelişmişlik düzeylerine göre farklı oranlarda uygulanmaktadır. Teşvikler dışında yaygın olarak kullanılan bir diğer araç da kamu yatırımlarıdır. Kamu hizmetlerine ve altyapıya yapılan yatırımların, ekonomik kalkınma açısından etkin bir araç olduğu söylenebilir. Ancak son zamanlarda, kamu yatırımlarının hem azaldığı hem de etkinliğini kaybettiği görülmektedir. Bu nedenle de, başlangıçta etkin bir araç olarak kullanılan bu uygulamanın, bölgesel kalkınmada bir araç olarak kullanılmasından vazgeçilmiş ve sanayileşmede öncülük, özel yatırımlara verilmiştir (Arslan, 2005: 191). AB adaylık sürecinin başlamasıyla birlikte, yapılan düzenlemeler doğrultusunda bu araçlara Bölgesel Kalkınma Ajansları da eklenmiştir.

Türkiye'de kalkınma planları, 1960'lı yıllarda planlı dönemle birlikte başlamış ve bölgeler arasındaki farklılıkları gidermek amacıyla Kalkınmada Öncelikli Yöreler ve teşvik uygulamalarını içeren beş yıllık kalkınma planları şeklinde uygulanmıştır (Oskay ve Kubar, 2007: 204-205). İlk sekiz kalkınma planı beşer yıllık dönemler için hazırlanmış ve uygulanmışken, 1 Temmuz 2006 tarihinde yayınlanan Resmi Gazete'de Türkiye'nin ilk yedi yıllık kalkınma planı olan dokuzuncu kalkınma planı onaylanmıştır (Tutar ve Demiral, 2007: 79).

1963-1967 yılları arasında uygulamaya koyulan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) döneminde; bölge planlama konusunun hem dünyada hem de Türkiye'de oldukça yeni bir konu olduğu, bu nedenle de öncelikle teorik çerçevenin geliştirilmesi ve birkaç bölgede deneme çalışmalarından yararlanmaya başlanıldığı ifade edilmiştir. Buna ilaveten, çeşitli bölgelerin iktisadi ve sosyal durumlarını gösteren veriler yardımıyla indeksleme çalışmalarının yapıldığı belirtilmiştir. söz konusu plan döneminde; Doğu ve Güneydoğu Bölgesi geri kalmış bir bölge olarak ele alınmış, Antalya bir potansiyel gelişme bölgesi olarka ele alınmış, İstanbul'un yükünü hafifletip yeni gelişme merkezleri oluşturmak amacıyla Doğu Marmara Bölgesi planlama çalışmaları başlatılmış, ayrıca büyük bir sanayi dönüşümü içerisine olan Zonguldak bölgesi incelemeye alınmıştır (DPT, 1963: 475-476).

İkinci BYKP'nda; şehirleşme konusuna önem verildiği görülmektedir. Bu plan döneminde, özellikle hızla artan şehir nüfusu ve bunun yaratacağı sorunlara değinilmiş ve bu nedenle dengeli şehirleşme konusuna odaklanılmıştır. Planda ayrıca, bölgeler arası dengeli gelişmeyi gerçekleştirmek için hizmet yatırımlarının arttırılması, kendi kendini besleyen gelişme noktaları oluşturulması, kamu yatırımlarında birden fazla kuruluş yerine odaklanılması gibi hususlar öne çıkmaktadır (DPT, 1968: 263-268). Yine bu plan döneminde, Birinci BYKP döneminde başlatılan ve Marmara'da, Zonguldak'ta, Keban'da uygulanan pilot projeler ve denemelerin, Türkiye şartlarına uygun ve kalkınma anlayışıyla tutarlı bir bölge planlama politikasının geliştirilmesine yardımcı olduğu da belirtilmiştir. Bu çalışmaların, bölgelerin daha iyi tanınmasını sağladığı, sonraki yıllarda kullanılacak bölge planlama metotlarının geliştirildiği ve bölge planlama için ihtiyaç duyulan yetişmiş insan gücünün elde edildiği ifade edilmiştir.

Üçüncü BYKP, Kalkınmada Öncelikli Yöreler uygulamasının hayata geçirilmesi bakımından bir dönüm noktası olarak görülebilir. İlk kez bu plan döneminde bu bölgeler ile ilgili çalışmalarda bulunmak üzere Devlet Planlama Merkez Teşkilatı içerisinde gerekli örgütlenmeye gidilmiş ve "Kalkınmada Öncelikli Yöreler" konusu ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu yörelerin uzun dönemli kalkınmasının sağlanması için gelişme potansiyeli bulunan doğal ve beşeri kaynakların saptanması, yörelerin gelişmişlik sıralamasının yapılması, yörelerin aşamalı programlara dayalı olarak kalkındırılması, sanayinin bu yörelere götürülmesi ve sanayinin yurt sathına yayılması, gerektiği durumlarda milli plan politikalarını tamamlayıcı nitelikte ek politika ve tedbirlerin geliştirilmesi gibi önlemlerin uygulamaya koyulacağı belirtilmiştir (DPT, 1972: 947-949).

1979-1983 yıllarını kapsayan Dördüncü BYKP'nda, Kalkınmada Öncelikli Yöreler uygulamasına devam edilmiştir. Bu planda ayrıca, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi için çok amaçlı bir gelişme projesinin (GAP) uygulamaya koyulacağı belirtilmiştir. Planda dikkat çeken bir

diğer husus da, mekansal örgütlenmenin amaçlanması ve hizmetler, altyapı ve sanayinin ülke mekânında dağılım politikalarının saptanışı, bu tesislerin yer seçimi kararlarının alınışı ve mahalli yatırım girişimlerinin özendirilmesinin mekan bazında değerlendirileceğinin belirtilmesidir (DPT, 1979: 292-293).

Beşinci BYKP'nda, Üçüncü ve Dördüncü Planlarda uygulanan Kalkınmada Öncelikli Yöreler uygulamasına devam edildiği ve bunlara ilişkin esasların büyük ölçüde korunduğu görülmektedir. Bu hususta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin öncelikli olduğu yine göze çarpmaktadır. Planda, Kalkınmada Öncelikli Yöreler ile ilgili bazı temel ilkeler belirlenmiştir. Söz konusu bölgelerde planlanacak sanayilerin mevcut ve potansiyel kaynakları harekete geçirecek ve bölgelerin gelişmesinde itici güç olabilecek sektörlerde gerçekleştirilmesi, büyük ölçekli yatırımların yanı sıra küçük ölçekli ve emek yoğun sanayi projelerinin de teşvik edilmesi, teşvik tedbirlerinin sektörler ve öncelikli il grupları itibariyle farklı nispet ve kapsamda uygulanması gibi ilkeler bunlardan en önemlileri olarak sayılabilir (DPT, 1985: 163-164). Bunların dışında, bölge planlama uygulamasına geçilmesi, azgelişmiş bölgelerde imalat sanayine işletme kredisi, vergi-resim-harç istisnası uygulaması, bölge merkezlerinde proje ofisleri kurulması, altyapı ve sosyal hizmet yatırımları yapacak olan yatırımcılara vergi kolaylıkları sağlanması gibi politikalar, planda yer alan diğer önemli hususlardır.

1990-1994 yılları için hazırlanan Altıncı BYKP'nda diğer planlardan farklı olarak; "bölge planlama" kavramının terk edildiği ve bunun yerine "bölgesel gelişme" kavramının kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Bu planda ayrıca, diğer planlardan farklı olarak, Avrupa Topluluğu'nun bölgesel politikalarında gözetilen amaçların ve uygulamaların örnek alınacağı belirtilmektedir (DPT, 1990: 318). Planda, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri başta olmak üzere, Kalkınmada Öncelikli Yöreler uygulamasına ve Organize Sanayi Bölgelerinin kurulmasına devam edilmesi ilkeleri benimsenmiştir.

Yedinci BYKP'nda (1996-2000); kalkınma planları ve Kalkınmada Öncelikli Yöreler uygulamalarının başarılı olmalarına rağmen, bölgeler arası dengesizliklerin sorun olmaya devam ettiği ifadesi yer almaktadır. Bölgesel dengesizlikleri gidermek amacıyla, çok amaçlı bir bölgesel kalkınma projesi olarak yürütülen GAP çalışmalarına hızla devam edileceği ifade edilmekte ve buna ek olarak Zonguldak-Bartın Bölgesel Gelişme Projesi'nin de hızla tamamlanarak uygulamaya koyulacağı belirtilmiştir. Ayrıca bu planda ilk kez "sürdürülebilir kalkınma" ifadesi yer almış ve sürdürülebilir kalkınmanın, ulusal bütünlüğü arttırmak amacıyla, bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltıcı yönde kullanılacağı belirtilmiştir (DPT, 1996: 174-178).

Sekizinci BYKP'nda (2001-2005), önemli bir gelişme olarak Yeni Sanayi Odakları kavramı ele alınmakta ve buna yönelik birtakım ilkeler yer almaktadır. Planda, yeni sanayi odaklarının oluşturulmasında ve sektörel uzmanlaşma sürecinin hızlandırılmasında; eğitim ve danışmanlık hizmetlerine, AR-GE ve teknoloji desteğine, işbirliği ve ortaklıklar oluşturulmasına, girişimciliğin geliştirilmesine ve kurumsallaşmanın, uzmanlaşmanın hızlandırılmasına yönelik sınai destek faaliyetlerine ağırlık verileceği ifade edilmektedir. Ayrıca, yeni sanayi odaklarının oluşmasında önemli bir işlev gören ve altyapısı hazır olarak girişimcilere sunulan Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Sitesi uygulamalarına ilave olarak, orta boy işletmelerin yaygınlaştırılması için örnek Sanayi Siteleri uygulaması başlatılacağı da belirtilmektedir (DPT, 2001: 59-70).

Çizelge 1. Kalkınma planlarının temel felsefesi ve teori öbekleri

Plan	Kalkınma Planının Temel Felsefesi ve Araçları	İlişkili Olduğu Teori Öbekleri
1. BYKP (1963-1967)	♦ Bölgesel planlama, ♦ Bölgelerarası dengesizlikleri giderme, ♦ Dengeli bölgesel gelişme, ♦ Pilot projeler, ♦ Mali teşvikler	Keynesyen Politika ve Kamu Yatırımları, Polarize Bölge Yaklaşımı, Gelişme Merkezleri, Şehir Planlama
2. BYKP (1968-1972)	♦ Bölgesel planlama, ♦ Bölgelerarası dengesizlikleri giderme, ♦ Dengeli şehirleşme, ♦ Dengeli bölgesel gelişme, ♦ Kamu yatırımları, ♦ Mali teşvikler	Fordist Sanayileşme ve Keynesyen Politikalar, Dengeli Gelişme, Şehirleşme
3. BYKP (1973-1977)	♦ Bölgesel planlama, ♦ Bölgelerarası dengesizlikleri giderme, ♦ Ulusal düzeyde sınai kalkınma, ♦ Kalkınmada Öncelikli Yöreler, ♦ Mali teşvikler, ♦ Milli planlarla uyumlu ek tedbir ve politikalar	Fordist Sanayileşme ve Teşvikler
4. BYKP (1979-1983)	♦ Bölgesel planlama, ♦ Bölgelerarası dengesizlikleri giderme, ♦ Mekansal örgütlenme vurgusu, ♦ Bölgesel projeler, ♦ Kalkınmada Öncelikli Yöreler, ♦ GAP ile ilgili ilk planlamalar	Keynesyen Politikalar, Teşvik Sistemi, Proje Bazlı Planlama, Mekan Planlaması, Mekansal Örgütlenme
5. BYKP (1985-1989)	♦ Bölgesel planlama, ♦ Bölgelerarası dengesizlikleri giderme, ♦ Bölgesel projeler, ♦ Kalkınmada Öncelikli Yöreler'de öncü sektörlere odaklanma, ♦ Sektör ve il bazında farklı teşvik uygulamaları, ♦ GAP Master Planı	Sektörel Yatırım Öncelikleri, Büyük Ölçekli Sanayi Yatırımları, Teşvikler, Bölge Planlama, Proje Bazlı Planlama
6. BYKP (1990-1994)	♦ Bölgesel Planlamadan Bölgesel Gelişme'ye geçiş, ♦ Kalkınmada uluslar arası gelişmeleri takip etme ve eklemlenme çabaları, ♦ Avrupa Birliği bölgesel politikalarının örnek alınması, ♦ Kalkınmada Öncelikli Yöreler, ♦ Organize Sanayi Bölgeleri	Geleneksel Bölgeselcilik, Bölgesel Gelişme, AB Örnekleri
7. BYKP (1996-2000)	Bölgelerarası dengesizlikleri giderme ♦ Sürdürülebilir kalkınma, ♦ Bölge kaynaklarını göz önüne alan bölgesel gelişme projeleri, ♦ Kalkınmada Öncelikli Yöreler, ♦ Bölgesel projeler, ♦ GAP, ♦ DOKAP, DAP	Geleneksel Bölgeselcilik'ten Yeni Bölgeselciliğe Geçiş, Bilgi Temelli Ekonomi, Girişimcilik Destekleri, Proje Bazlı Planlama
8. BYKP (2001-2005)	♦ Yeni bölgesel gelişme araçlarının ilk belirtileri, ♦ AR-GE, yenilik, işbirliği, ortaklık, girişimcilik, kurumsallaşma, uzmanlaşma kavramlarına vurgu, ♦ Yeni sanayi odakları, ♦ Organize Sanayi Bölgeleri, ♦ Küçük Sanayi Siteleri, ♦ BELDES, ♦ KÖYDES	Kısmi Yeni Bölgeselcilik ve Bölgeselleştirme, Keynesyen ve Liberal Araçların Karışımı, Fordist ve Post Fordist Endüstrileşme Karışımı, İnovasyon Modelleri
9. KP (2007-2013)	♦ Yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişme, ♦ Yerel düzeyde kurumsal kapasite inşası, ♦ Yenilikçi, rekabetçi, dinamik ve yüksek katma değer yaratabilen öncü sektörlerin desteklenmesi, ♦ Kalkınma ajansları, ♦ Cazibe merkezleri, ♦ Girişim sermayesi, ♦ Kümelenmeler, ♦ Üniversite-Sanayi işbirliği	Yeni Bölgeselcilik, Kümelenme, Mekansal İnovasyon Modelleri, Kalkınma Ajansları, Cazibe Merkezleri, Kamu-Özel Ortaklığı (PPP)

2007-2013 yıllarını kapsayan dönem için uygulamaya koyulan Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ise; teoride yer alan yeni bölgesel kalkınma araçlarına sıkça vurgu yapıldığı görülmektedir. Planda, yenilik, AR-GE, girişimcilik, yeni sanayi odakları, kümelenmeler, network, üniversite-sanayi işbirliği ve girişim sermayesi gibi pek çok araçtan bahsedilmektedir. Yerindelik ilkesinin esas alınması, ulusal düzeyde bölgesel gelişme stratejisi hazırlanması, cazibe merkezlerinin oluşturulması, girişimciliğin geliştirilmesine yönelik eğitim programları uygulanması, girişim sermayesi ve mikro-kredi gibi yeni araçlar geliştirilmesi, bölgelerde yenilikçi, rekabet edebilir, dinamik ve yüksek katma değer yaratabilen öncü sektörlerin desteklenmesi, uygun bölgelerde sektörel organize sanayi bölgeleri kurulması ve kümelenmelerin desteklenmesi gibi uygulamalar (DPT, 2007: 91-94), bu planın yeni teori öbeklerini uygulamaya koyduğunun ve bölgesel politikalar konusunda önemli bir dönüşüm yaşandığının göstergesi niteliğindedir.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Küreselleşme ile şekillenen süreçte bölgesel gelişme konusunda ve bölgesel politika uygulamalarında önemli değişimler yaşanmaktadır. Bu süreçte küreselleşme-yerelleşme eğilimlerine paralel olarak bölgelerin önemi her geçen gün artmaktadır. Dolayısıyla bölgesel gelişmenin teorik

temellerinin yeniden yorumlanması gerekmiş ve kalkınma ekonomisini açıklayan yeni yaklaşımlar ortaya çıkmış, bunu bölgesel hedefler ve faaliyetler alanındaki değişimler takip etmiştir. Değişimin odağında küresel rekabet avantajı elde etme gerekliliği yer almaktadır. Bölgelerin önem kazanarak küresel rekabetin temel aktörlerinden biri haline gelmesi ile bilgi teknolojileri, bölgedeki aktörler arasındaki işbirliği ve eşgüdüm gibi unsurlar da ön planda yer almaya başlamıştır.

Türkiye'nin bölgesel kalkınma konusuna bakış açısı ve 1963-2007 yılları arasında uygulamaya konulan toplam dokuz kalkınma planı değerlendirildiğinde; 1990'lı yıllara kadar uygulamaya konulan ilk beş kalkınma planının geleneksel bölgesel kalkınma anlayışı çerçevesinde uygulamaya koyulduğu görülmektedir. Bu planların tamamında ortak kavram, amaç ve araçlar olduğu görülmektedir. Söz konusu planlarda temel olarak "bölge planlama"ya vurgu yapıldığı ve bölge politikasının temel amacının bölgeler arası dengesizlikleri giderme ve dengeli bölgesel gelişme olduğu göze çarpmaktadır. Bu hedefe ulaşma konusunda uygulanacak araçların da merkezden yönetimli ve büyük ölçekli kamu yatırımlarına dayalı geleneksel bölgesel kalkınma araçları olduğu görülmektedir. Örneğin 2. BYKP'nda iktisadi faaliyetleri az gelişmiş bölgelere yöneltmek amacıyla kamu yatırımlarından yararlanılacağı açıkça ifade edilmektedir. Buna ilaveten bu dönemdeki planlarda 3.BYKP'ndan itibaren Kalkınmada Öncelikli Yöreler uygulamasının, 4. BYKP'ndan itibaren de bölgesel projelerin (GAP vd.) uygulamaya koyulduğu görülmektedir. Ayırt edici özelliklere değinilecek olursa 4.BYKP'nda ilk üç plandan farklı olarak mekânsal örgütlenme konusuna vurgu yapıldığı, 5. BYKP'nda ise ilk kez sektör ve il bazında teşviklerden bahsedildiği göze çarpmaktadır.

1990-1994 yılları arasında uygulamaya koyulan 6. BYKP ise; bölgesel politikaların teori ve uygulamalarında ilk kez diğer ülke deneyimlerinin örnek alınmaya başlanması açısından bir dönüm noktasını ifade etmektedir. İlk kez bu planda uygulanacak bölgesel politikalar konusunda AB bölgesel politikalarının örnek alınacağını belirtilmiştir. Bu bakımdan bölgesel politika konusunda dönüşümün ilk belirtilerinin 1990'lı yıllardan itibaren ve 6. BYKP'ndan itibaren görülmeye başladığı söylenebilir. Ancak yine de, diğer ülke deneyimlerinin örnek alınması ve takip edilmesi konusunda bir farkındalık ortaya çıkmasına rağmen bu planda da KÖY ve OSB gibi geleneksel araçlardan yararlanılmaya devam edilmiştir.

7. BYKP'da diğer planlardan farklı olarak "bölgesel planlama" ve "bölgesel gelişme" kavramları yerine "sürdürülebilir kalkınma" anlayışı gündeme gelmiştir. Yine bu planda yeni bölgeselcilik yaklaşımının bir belirtisi olarak ilk kez "bölge kaynaklarını göz önüne alan" bölgesel gelişme projeleri vurgulanmaya başlamıştır. Ancak gerek vurgu yaptığı kavramlar gerekse de araç ve amaçları bakımından yeni bölgeselcilik yaklaşımının tam anlamıyla 8. BYKP'nda ve 9. Kalkınma Planı'nda hâkim olduğu ve odak noktasını oluşturduğu görülmektedir. Genel bir değerlendirme yapılacak olursa; yeni bölgeselcilik anlayışı ile şekillenen; AR-GE, inovasyon ve teknolojik gelişme, işbirliği ve ortaklıklar kurulması, yeni sanayi odakları, cazibe merkezleri, kümelenmeler, network, üniversite-sanayi işbirliği, girişimciliğin geliştirilmesi ve destekleyici araçlarla güçlendirilmesi, girişim sermayesi uygulaması, yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişme ve yerel kapasitenin artırılması gibi pek çok kavram ve uygulama, yeni bölgeselcilik yaklaşımı çerçevesinde söz konusu planlara dahil edilmiştir.

Sonuç olarak; yeni bölgesel politika ekseni bölgenin kapasitesini artırmaya ve içsel dinamikleri harekete geçirmeye yönelik bir çizgide yer almaktadır. Bu doğrultuda, her bölgenin rekabet gücü; temel altyapı, teknolojik altyapı, bilgi altyapısı, mekanın niteliği, beşeri kaynaklar, girişimcilik kültürü, sektörel yoğunlaşmalar, uluslararasılaşma, yenilik, yönetişim, kurumsal kapasite, uzmanlaşma ve sosyal sermaye gibi bir takım unsurlara bağlı olarak şekillenmektedir. Türkiye'nin bölgesel politikaya bakışı da bu dönüşümden etkilenmekte ve olumlu bir yönde ilerlemektedir. Ancak, kalkınma planlarında yer alan amaç, araç ve politikalarda gözlenen bu olumlu ilerlemenin, Türkiye'de uygulamadaki etkilerinin ne kadar süre sonra ve ne ölçüde ortaya çıkacağı tartışmalı bir konudur.

REFERANSLAR

ARSLAN, K. (2005), *"Bölgesel kalkınma farklılıklarının giderilmesinde etkin bir araç: bölgesel planlama ve bölgesel kalkınma ajansları"*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:4 Sayı:7 Bahar , ss. 275-294.

BELUSSI, F. (2006), *"In search of a useful theory of spatial clustering: agglomeration versus active clustering"* içinde Clusters and Regional Development, (Editörler: Bjorn ASHEIM, Philip COOKE ve Ron MARTIN), Routledge Taylor&Francis Group, USA, ss.69-89.

COOKE, P. (2002), *"Regional innovation systems: general finding and some new evidence from biotechnology clusters"*, Journal of Technology Transfer, Vol. 27, ss. 133-145.

DİNLER, Z. (2005), *Bölgesel İktisat*, Ekin Kitabevi, 7. Baskı, 2005.

DPT (1963), *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)*, Ankara.

DPT (1968), *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)*, Ankara.

DPT (1973), *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)*, Ankara.

DPT (1979), *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)*, Ankara.

DPT (1985), *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)*, Ankara.

DPT (1990), *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)*, Ankara.

DPT (1996), *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*, Ankara.

DPT (2000), *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.

DPT (2001), *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*, Ankara.

DPT (2007), *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)*, Ankara.

DURGUT, M. ve AKYOS, M. (2001), *"Bölgesel inovasyon sistemleri ve teknoloji öngörüsü"*, Teknoloji Öngörüsü ve Stratejik Kalkınma Planlama Toplantısı, 24-26 Mayıs, Sabancı Üniversitesi.

FELDMAN, M.P. (2000) *"Location and innovation: the new economic geography of innovation, spillovers and agglomeration"*, içinde The Oxford Handbook of Geography (Editorler: G. CLARK, M. FELDMAN, M. GERTLER), Oxford University Press, ss. 373-394.

FLORIDA, R. (1995), *"Towards the learning regions"*, Futures, Vol: 27 No: 5, ss. 527-536.

JOHNSON, D.A., *"Regional planning, history of"*, International Encylopedia of the Social& Behavioral Sciences, ss.12925-12930.

KELEŞ, R. (1997), *"Bölge gerçeği ve Avrupa"*, Planlama Dergisi 97/1, ss. 17- 21.

KRUGMAN, P. (1991), *"Increasing returns and economic geography"*, Journal of Political Economy, Vol: 99(3), ss. 483-499.

MENGİ, A. (1998), *Avrupa Birliği'nde Bölgeler Karşısında Yerel Yönetimler*, İmaj Yayınları, Ankara.

NELSON, R. ve WINTER, S.G. (1982), *An Evolutionary Theory of Economic Change*, Harvard University Press.

NEUMAN, M. (2000), *"Regional design: recovering a great landscape architecture and urban planning tradition"*, Landscape and Urban Planning 47, ss. 115-128.

OECD (2009), *"How regions grow?"*, Policy Brief, Mart.

OECD (2009), *"Regional development"*, Directorate for Public Govarnance and Territorial Development.

OKÇU, M., DULUPÇU, M.A. ve GÜL, H. (2005), *"Türkiye'de bölgeselleşme mi bölgeselcilik mi? ayrımlar ve açılımlar"*, KEAS'05: Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu-II, 13-16 Haziran, Denizli.

OSKAY, C.S. ve KUBAR, Y. (2007), *"Avrupa birliği'ne uyum sürecinde Türkiye'de bölgesel kalkınmanın finansmanında kalkınma ajansları"*, Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı, Mayıs, ss. 204-214.

ÖZER, Y.E. (2007), *"Küresel rekabet-bölgesel kalkınma ajansları ve Türkiye"*, Review of Social, Economic and Business Studies, Vol: 9/10, ss. 389-408.

PAASI, A. (2008), *"The institutionalization of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional ıdentity"* içinde Regions Critical Essay In Human Geography (Editor: J. Nicholas ENTRIKIN), Ashgate Publishing, England, ss. 67-108.

QUANDT, C. (1998), "*Developing innovation networks for technology-based clusters: the role of information and communication technologies"*, prepared for the International Workshop on Techno –Regions: Science, Technology and Regional Development Past, Present and Future Challenges, Rio de Janeiro, June 8-12.

SCOTT, A.J. (2000), *"Economic geography: the great half-century"* içinde The Oxford Handbook of Geography (Editorler: G. CLARK, M. FELDMAN, M. GERTLER), Oxford University Pres, ss. 18-44.

SOJA, E.W. (2009), *"Regional planning and development theories"*, International Encyclopedia of Human Geography, ss. 259-270.

TUTAR, F. ve DEMİRAL, M. (2007), *"Yerel ekonomilerin yerel aktörleri: bölgesel kalkınma ajansları"*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Nisan 2007, 2 (1), ss. 65-83.